

NOTÍCIES SOBRE EL RETAULE BARROC DE LA CONFRARIA DEL SANTÍSSIM NOM DE JESÚS DE VILANOVA I LA GELTRÚ

Joaquim Vicente i Ibáñez
Sant Pere de Ribes, juliol 1994

Resum:

Notícia de la contractació del retaule de la Confraria del Santíssim Nom de Jesús de la parròquia de Sant Antoni Abad de Vila-nova i la Geltrú i reclamació al Consell de la vila per incompliment del contracte.

Mots clau:

Barroc, retaule, contracte, Josep Ratés, Joan Aldabó, confraria del Santíssim Nom de Jesús, Vilanova i la Geltrú.

Quan es parla de retaules barrocs, els que van ser construïts els segles XVII i XVIII, cal tenir present que els que s'han conservat fins als nostres dies formen una migrada mostra dels que decoraren els temples de les terres de Catalunya. Aquest fet limita i determina el seu estudi i investigació de manera important. En efecte, en el segle XIX, la desamortització del patrimoni eclesiàstic o la implantació dels models estètics de l'època, destruïren importants exemples de la retaulística barroca a Catalunya. Durant el segle XX, esdeveniments polítics i socials de tots coneguts, arremeteren contra la imatgeria religiosa, reduint el patrimoni artístic al punt en què avui en dia el podem trobar. Malgrat la mancança d'obres, la documentació de l'època que fa referència a la contractació d'escultors i fusters per a la construcció de retaules és, proporcionalment, més abundant i esdevé un material d'interès considerable per l'investigador, tant per la mera datació i inventari de obres que van existir, com per constatar i ampliar el coneixement dels variats aspectes que intervingen en el procés de la fabricació dels retaules des del moment que hom decidia la seva construcció fins que eren beneïts ja en el seu emplaçament definitiu.

A Vilanova i la Geltrú, alguns treballs d'historiadors han enriquit la divulgació de documentació històrica sobre la construcció, autoria i existència de retaules d'aquesta època, que avui, malauradament, han desaparegut. Mossèn Miquel Nicolau i Faura, l'"ecònom de la Geltrú", en una sèrie d'articles publicats al *Diari de Vilanova* a les darreries dels anys 20, divulgà nombrosos documents de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria de la Geltrú que constaten la contractació i construcció de dos retaules pel temple parroquial, el de Sant Sebastià i el de Sant Isidre, així com la construcció de les grades i sagrari que es van fer de nou amb ocasió del trasllat del retaule major al nou temple cap el 1713¹. N'Albert Ferrer i Soler publicà l'any 1951 els contractes i altres documents referents al retaule major de la Parròquia de Sant Antoni, al de Sant Elm, de la confraria dels mariners, i al de la famosa imatge exempta de Sant Isidre, amb els quals se certificava la mà i autoria dels Agustí Pujol

Reembres, núm.5. Any 1994. Pàgs. 3-6.

pare i fill a principis del segle XVII en aquestes obres de la Parroquial de Sant Antoni de Vilanova². L'any 1954 aportà noves dades a l'estudi dels escultors Lluís i Francesc Bonifàs, els quals treballaren a la vila durant la segona meitat del segle XVIII³. El 1985, Antoni Massanell i Esclassans aporta les dades d'un nou retaule vilanoví al fer referència a una requesta feta l'any 1640 per la confraria de Sant Pere i Sant Ramon de la parròquia de Sant Antoni contra el fuster Francesc Surget i l'escultor Pere Maris, tots dos de Vilafranca, amb motiu de desacords en el resultat final del retaule que havien de construir⁴.

Els fons documentals de Vilanova i la Geltrú encara poden aportar noves notícies sobre aquest tema. Avui, fruit de la recerca i treballs amb aquests fons, hom pot presentar noves notícies sobre el retaule del Santíssim Nom de Jesús.

El retaule de la Confraria del Santíssim Nom de Jesús

Aquest retaule va ser esmentat ja per Cèsar Martinell en la seva obra sobre l'escultura barroca catalana al parlar del seu autor, Josep Ratés⁵. Martinell afirma que l'activitat artística d'aquest escultor s'inicià amb la construcció d'un retaule del Sant Nom de Jesús per a Vilanova de Cubelles l'any 1614. És de suposar que disposava d'alguna informació que relacionava aquesta obra amb el seu autor, Josep Ratés, si bé no aportà cap referència documental que permeti determinar la seva procedència i verificació. Com veurem, és evident que existeix un error pel que fa a l'any en què Martinell estableix la construcció del retaule, atès que les obres es van contractar una vintena d'anys més tard.

A l'Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú es poden trobar un seguit de documents que fan referència a aquest retaule que la Confraria del Santíssim Nom de Jesús va encarregar per a la seva capella a l'església parroquial de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles. Es tractava, segurament, del primer retaule que la confraria feia construir, atès que a l'acta d'una visita pastoral feta al temple parroquial l'any 1636 no en constava cap sota la devoció del Santíssim Nom de Jesús, fet que ratifica la datació errònia de C. Martinell⁶.

En documentació del notari Miquel García es troba la primera referència a aquesta obra⁷. Així, el dia 16 de maig de 1639 l'escultor de Barcelona Josep Ratés prometia a Rafael Farret, Jaume Martí, Joan Escardó i Joan Llorenç tots de la confraria del Santíssim Nom de Jesús de la parròquia de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles, que construiria un retaule segons la traça que ell mateix els hi havia presentat i que el lliuraria acabat per la festa de Sant Joan de l'any següent.

És poc el que es coneix de la vida i l'obra d'aquest escultor. El seu nom s'associa sobretot als treballs que va fer l'any 1629 per la construcció del retaule major de Santa Maria del Mar i el 1647 per la seva intervenció al portal del Saló del Consell de Cent de Barcelona associat amb l'escultor Pere Serra⁸. Com a detall curiós, cal dir que durant la dècada dels anys trenta se'l documenta en diverses ocasions treballant conjuntament amb el fuster de Barcelona Joan Aldabó, el mateix

que anys després contractaria la construcció del retaule Major de la Parròquia de Santa Maria de la Geltrú, fet que pot donar peu a pensar en l'existència d'una relació entre Joan Aldabó i Vilanova i la Geltrú prèvia a la contractació del retaule major de la parròquia de Santa Maria.

Pel que fa al retaule, per la descripció que se'n fa en el contracte, se sap que l'obra estaria formada d'un primer cos, que seria el principal, amb tres fornícules separades entre sí per columnes, una d'elles era previst que acollís la imatge de Sant Miquel, la del mig la figura del Sant Nom de Jesús al damunt d'una peanya guarnida amb serafins, i la tercera contindria una imatge que en el moment de formalitzar el contracte encara no s'havia decidit. El segon i últim cos havia de tenir tres taulons llisos, probablement per ésser pintats amb escenes relatives a la devoció del conjunt. Tal com diu el contracte, en aquest segon cos només es distribuïrien dues columnes pel què es pot suposar que el plafó central, segurament flanquejat per les columnes, seria de major alçada que els laterals. Tota la obra havia d'ésser decorada amb els corresponents remats i elements vegetals i amb una figura de tamany petit del Sant Nom de Jesús per la custòdia de l'altar. El conjunt acabat havia de tenir les dimensions suficients per que el mur frontal de la capella quedés totalment cobert. Pel que fa al preu de la construcció del retaule, va ser fixat en 100 lliures de Barcelona que els confreres pagarien fraccionadament, de tal manera que les primeres cinquanta serien lliurades a Josep Ratés per la festa de la Immaculada Concepció, vint-i-cinc el dia que el retaule fóra assentat a la capella, i les vint-i-cinc restants durant l'any següent a la finalització de les obres. El fuster de Barcelona Francesc Gay va acceptar el càrrec de fiançador del treball d'en Josep Ratés.

Del text del contracte crida l'atenció la manera com es determina l'alçada que havien de fer les imatges del primer cos. Els confreres van voler deixar molt clar a l'hora de redactar el document que les figures del seu retaule havien de ser mig pam més altes que les del retaule de Nostra Senyora de la Concepció de la mateixa església. D'aquesta manera, l'autor, Josep Ratés, disposava d'una referència clara i inequívoca de les dimensions de les figures que havia de fer, i, a més a més, la confraria del Santíssim Nom de Jesús aconseguia tenir un retaule més nou, evidentment, i amb unes figures un xic més grans que el que decorava la capella de la confraria veïna...

Podem estar segurs que el retaule va ser acabat i lliurat a la confraria tot i que, pel que sembla, el confreres no varen estar del tot d'acord. Així, més de quatre anys després d'haver-se formalitzat el contracte, el 24 de juny de 1643, el Consell de la Vila de Vilanova⁹, per raó d'una reclamació a ell presentada per la Confraria del Santíssim Nom de Jesús, ordenava al fuster Josep Ratés que acabés les parts del retaule pendents de fer o que retornés els diners corresponents a les parts no construïdes.

Ni la documentació del notari Miquel García ni les actes del Consell de la Vila tornen a fer referència a aquesta obra. Caldrà doncs esperar que futures troballes documentals expliquin el final d'aquest retaule de la confraria del Santíssim Nom de Jesús.

Notes

- ¹ Nicolau Faura, Miquel. *L'Església Nova de la Geltrú*. Sèrie d'articles publicats al Diari de Vilanova entre l'octubre de 1928 i l'abril de 1929.
- ² Ferrer Soler, Albert. *Tres obras inéditas de los escultores Pujol*. (Notas para la *Historia del Arte Barroco Catalán*). Anales i Boletín de los Museos de Arte de Barcelona. Vol. IX, any 1951. pp 131-148. Ajuntament de Barcelona.
- ³ Ferrer Soler, Albert. *Los escultores Luis y Francisco Bonifás, nuevas aportaciones a su estudio*. Boletín Arqueológico, IV época. Tarragona. Fasc. 37-40 (gener-desembre, 1952) pp. 310-317.
- ⁴ Massanell i Esclassans, Antoni. *Escultores a Vilafranca (1590-1678)*. Miscel·lània penedesenca 1985. Vilafranca del Penedès, 1985. pp. 160-188.
- ⁵ Martinell, Cèsar: *Arquitectura i Escultura Barroques a Catalunya, I. Els precedents, el primer Barroc (1600-1700)*. Monumenta Cataloniae Vol. X. Ed. Alpha, Barcelona, 1959. Pàg. 127.
- ⁶ Arxiu Diocesà de Barcelona. Llibre de Visites Pastorals. Vol. 71 11 d'abril 1636. Fol. 212 (v).
- ⁷ Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú. Notari Miquel García, Manual 1639, fol 120 (v) i ss.
- ⁸ Martinell, Cèsar. Op. Cit. ⁵, *Arquitectura i Escultura Barroques a Catalunya...* Pàg. 127.
- ⁹ A.H.M.V.G. Llibre d'actes del Consell 1638-1655. 23 de juny de 1643, fol. 42.